

*Amina Ahec-Šonje**

**Prva konferencija Ekonomije moderne:
“ODNOS DRŽAVE I TRŽIŠTA NA PUTU INTEGRACIJE
HRVATSKE U SVJETSKE GOSPODARSKE TOKOVE”
(Zagreb, 25. listopada 2002. godine)**

Dana 25. listopada 2002. godine, u Zagrebu je održana Prva konferencija udruge za promicanje suvremene ekonomske misli “*Ekonomije moderne*” na temu “Odnos države i tržišta na putu integracije Hrvatske u svjetske gospodarske tokove” zajedno sa suorganizatorima, zakladom *Friedrich Naumann* i *Maticom hrvatskom*.

Organizacijom prvog znanstveno-stručnog skupa “*Ekonomija moderna*” zaokružila je svoje dvogodišnje postojanje i aktivno djelovanje. U svom uvodnom govoru na otvorenju Konferencije podsjetila sam sudionike na put koji je “*Ekonomija moderna*” prošla od ljeta godine 2000., kada je kao građanska inicijativa počela okupljati ljude koji se bave ekonomijom, a koji dolaze iz akademskih krugova i stručne ekonomske javnosti. Na početku godine 2002. inicijativa prerasta u profesionalno i strukovno intoniranu udruhu koja promovira argumentiranu raspravu o ekonomskim problemima, stvaranjem mreže ljudi koji ekonomske probleme istražuju prema zakonitostima struke prije nego što o toj problematici javno progovore. Od strukovnih načela udruge svakako valja istaknuti zaštitu i promicanje slobodnog tržišnog natjecanja, stabilnost i održiv ekonomski rast, otvorenost prema novim idejama, metodama i rješenjima, poticanje specijalizacije unutar ekonomske struke, njegovanje interdisciplinarnog pristupa ekonomskim problemima i komunikacija s ostalim strukama (sociolozi, pravnici, politolozi), a među općim načelima udruha štiti i promiče pozitivne društvene vrijednosti - rad, sposobnost, znanje, odgovornost, etičnost, kritičnost, stručnost i toleranciju.

* A. Ahec-Šonje, dr. sc., viši asistent u Ekonomskom institutu, Zagreb; predsjednica udruge “*Ekonomija moderna*”

Razlozi stvaranja takve inicijative proizlaze iz potrebe istraživača i ekonomista koji se bave ozbiljnim ekonomskim istraživanjima, jer samo kvalitetnom međusobnom komunikacijom stječemo uvid u razinu stečenog znanja i sposobnost istraživanja. Drugi je razlog okupljanja pokušaj poboljšanja komunikacije ekonomske struke i javnosti, jer je razina znanja i razina informiranosti javnosti o ekonomskim problemima u Hrvatskoj još uvijek veoma niska. U posljednje dvije godine članovi *Ekonomije moderne* aktivno su pridonijeli radu inicijative javljanjem u medijima, člancima, priopćenjima i komentarima o ekonomskim zbivanjima i organizacijom nekoliko okruglih stolova s aktualnim ekonomskim temama. Stoga je i ova Konferencija bila logičan nastavak svih dotadašnjih aktivnosti i zacrtanih ciljeva *Ekonomije moderne*. Krajnji je cilj ove Konferencije, kao i drugih oblika komunikacije *Ekonomije moderne* s javnošću, približavanje rezultata ekonomskih istraživanja nositeljima gospodarske politike u vidu razmatranja učinaka integracija i preporuka za vođenje kvalitetnije ekonomske politike.

Na početku godine 2002. Organizacijski odbor Prve konferencije u sastavu dr. Amina Ahec-Šonje, dr. Boris Cota i Vedran Šošić, uputio je poziv na Konferenciju cjelokupnoj akademskoj zajednici i široj ekonomskoj javnosti u Hrvatskoj. Tom se pozivu odazvalo oko dvadesetak autora s temama koje su obećavale veoma zanimljivu znanstveno stručnu raspravu. Bilo je potrebno još samo pričekati mišljenje recenzenata i sastaviti konačan raspored izlaganja pojedinih radova. Unatoč odustajanju pojedinih autora koji su u proljeće prijavili sažetke radova, Organizacijski je odbor bio zadovoljan konačnim odazivom na Konferenciju.

Uz dr. Dinka Dubravčića, kao posebnoga gosta-predavača, na Konferenciji je izloženo ukupno dvanaest radova iz različitih područja ekonomskog života u Hrvatskoj. Nakon pozdravnih riječi i zahvale koju sam uputila svima koji su pomogli u pripremama ovog prvog velikog događaja za našu udругu, skupu su se obratili naši posebni gosti, ministar europskih integracija, g. Neven Mimica i pomoćnica ministra gospodarstva, g. Olgica Spevec. U svojem kratkom obraćanju skupu gospodin Mimica zahvalio je EM-u na pozivu i naglasio kako će u procesu pridruživanja biti veoma važno oformiti tim stručnjaka koji će pomoći u pregovorima Vlade s institucijama Europske unije. On je i naglasio veoma optimistične stavove da će Hrvatska zadovoljiti status kandidata već godine 2004. i da će postati punopravna članica EU godine 2008.-2010. Zatim se skupu obratila i pomoćnica ministra gospodarstva Olgica Spevec, prenijevši pozdrave ministra dr. Ljube Jurčića, koji je prije preuzimanja ministarske dužnosti namjeravao sudjelovati u radu Konferencije. Gospođa Spevec naglasila je da u Hrvatskoj predstoji aktivnije poticanje ulaganja i finaliziranje projekta priključivanja u svjetsko gospodarstvo. Na kraju je skup pozdravio i gospodin Fleck u ime zaklade *Friedrich Naumann*, našeg suorganizatora, koji je naglasio značaj održavanja takvih znanstveno-stručnih skupova, koji mogu podići kulturu dijaloga i argumentiranu stručnu raspravu i kvalitetniju komunikaciju na relaciji znanost - ekonomska politika.

Konferencija je bila podijeljena u četiri tematske cjeline. U **prvoj sekciji** s temom “*Ekonomski rast i institucionalno okruženje*” izložena su tri rada sljedećih naslova: “*Ekonomski rast i zemlje u tranziciji*” autorice dr. Andree Mervar s Ekonomskog instituta, Zagreb, “*Institucionalni okvir suradnje znanosti i gospodarstva u Hrvatskoj*” mr. Jelene Budak s Ekonomskog instituta, Zagreb i “*The Importance of Foreign Direct Investment for Stimulating Economic Growth in Croatia*” dr. Siniše Kušića (Sveučilište u Frankfurtu na Majni) i Vladimira Cvijanovića sa Ekonomskog instituta, Zagreb. Raspravu u radu prve sekcije vodila je dr. Katarina Ott iz Instituta za javne financije, a kvaliteti rasprave pridonijela je diskusija dr. Dubravka Mihaljeka iz BIS-a i dr. Ante Puljića s Ekonomskog fakulteta u Zagrebu.

Andrea Mervar u svojem radu preispituje rezultate dosadašnjih empirijskih istraživanja gospodarskog rasta u tranzicijskim zemljama upotrebom regresijske panel-analize na uzorku 25 tranzicijskih zemalja. Pritom naglašava prijeku potrebu razlikovanja između pojedinih grupa tranzicijskih zemalja, jednako kao i razdoblja pada i oporavka gospodarske aktivnosti tranzicijskih zemalja. Rezultati provedene empirijske analize upućuju da, nakon dominantnog utjecaja “tranzicijskih” faktora – poput strukturnih reformi, makroekonomske stabilnosti i početnih uvjeta u prvim godinama tranzicije, u kasnijem razdoblju na ekonomski rast počinju značajno djelovati i odrednice poput otvorenosti gospodarstva i indikatora institucionalnog razvitka.

Jelena Budak u svojem radu pokušava identificirati osnovne motive i prepreke suradnji znanosti i gospodarstva u Hrvatskoj. Nepovjerenje u institucije pokazalo se glavnim preprekom iz oblasti užeg institucionalnog područja. Prema rezultatima istraživanja benchmarkinga nacionalne istraživačke politike i suradnje znanosti i gospodarstva, ulaganja u znanost RH zaostaju po mnogim indikatorima za EU, ali u grupi srodnih zemalja (Češka, Mađarska, Slovenija, Slovačka i Poljska) prednjači, osobito po broju znanstvenika na 1000 stanovnika. Iz provedene se ankete vidi da u Hrvatskoj gospodarstvo i znanstvenici imaju povjerenja jedni u druge, ali im je zajedničko nepovjerenje prema državnim ustanovama. Rad kao zaključak predlaže inicijalne aktivnosti državnih institucija u poticanju suradnje znanosti i gospodarstva.

Rad S. Kušića i V. Cvijanovića pokušaj je ocjene važnosti direktnih stranih investicija za ekonomski rast u zemljama u tranziciji i u Hrvatskoj. Autori sami ne ocjenjuju vezu između stranih ulaganja i rasta, ali citiraju nekoliko radova koji su ocjenjivali tu vezu i strategije privlačenja ulaganja u tranzicijskim zemljama i u Hrvatskoj. Zaključuju kako Hrvatskoj nedostaje strategija privlačenja direktnih stranih investicija jer su one gotovo zaobišle glavne izvozne sektore u Hrvatskoj.

Nakon prve sekcije uslijedilo je predavanje našega gosta, dr. Dinka Dubravčića, istaknutog dugogodišnjeg istraživača sa Ekonomskog instituta, Zagreb, koji je svoje izlaganje posvetio “*Kritici tranzicijske ekonomike*”. Dr. Dubravčić u svojem veoma

zanimljivom predavanju govori o područjima ekonomske znanosti koja se bave i koja bi se morala baviti proučavanjem tranzicijske ekonomike. Pritom ističe da su, nakon započinjanja tranzicijskog procesa u zemljama Istočne i Srednje Europe razne ekonomske discipline pružale podlogu političarima u tim zemljama za provođenje ekonomskih reformi. Dr. Dubravčić smatra da su istraživanja tranzicijskih procesa previše zatvorena u već ustanovljenim (neoliberalističkim) modelima i da ne uzimaju u obzir modelski nemjerljive i teže mjerljive aspekte tranzicije. Također smatra da je komparativna ekonomika koja proučava tranzicijske procese previše deskriptivna i slabih rezultata u kritičkom uopćivanju pojava za cjelinu tranzicijskih procesa. Dr. Dubravčić polaže veliku nadu u razvitak nove političke ekonomije i u povezivanje ekonomskih reformi i političkih procesa u tranzicijskim zemljama, naglasivši da je za tranziciju posebno relevantna politička ekonomija reformi, gdje veliku ulogu igraju mjere za smanjenje otpora interesnih grupa, koje nastoje održati svoje privilegije (udio u renti).

U drugoj tematskoj cjelini Konferencije pod naslovom "Tržište rada i restrukturiranje poduzeća" bila su predstavljena tri rada: «*Defensive Restructuring of Firms in Transition Economies: the Case of Croatia and Slovenia*» autorice Polone Domadenik s Ekonomskog fakulteta u Ljubljani i dr. Maje Vehovec s Ekonomskog fakulteta u Rijeci, rad «*Prilagodba hrvatskog tržišta rada potrebama politike zapošljavanja*» dr. Ivana Borasa, Vesne Pušar i Denisa Buterina (Ekonomski fakultet Rijeka), i zanimljiv rad iz područja sociologije «*Zaposlenost u informacijskom društvu – In memoriam sigurnom radnom mjestu*» mr. Krešimira Peračkovića iz Instituta za društvena istraživanja "Ivo Pilar". Moderator rasprave bila je dr. Nevenka Čučković iz Instituta za međunarodne odnose, a svojim su komentarima i diskusijom mr. Sanja Crnković-Pozaić, ravnateljica Hrvatskog zavada za zapošljavanje i dr. Predrag Bejaković iz IJF potakli veoma široku i zanimljivu raspravu.

Domadenik i Vehovec prikazale su rezultate istraživanja o defanzivnom restrukturiranju privatiziranih firmi u Hrvatskoj i Sloveniji na panel-uzorku od 500 poduzeća iz Hrvatske i na 1000 poduzeća iz Slovenije u razdoblju 1995.-2000. Budući da je riječ o defanzivnom restrukturiranju, odnosno o smanjivanju viška zaposlenih, autorice ocjenjuju potražnju za radom u te dvije zemlje. U obje se zemlje pokazuje da poduzeća na sličan način pristupaju defanzivnom restrukturiranju otpuštanjem radnika i da je elastičnost potražnje za radom u obje zemlje niža nego u drugim tranzicijskim zemljama.

Boras, Pušar i Buterin govorili su o potrebnim prilagodbama hrvatskog tržišta rada da bi se omogućilo veće zapošljavanje, uspoređujući hrvatsko i europsko tržište rada. Autori dolaze do sličnog zaključka kao i nedavne studije Svjetske banke i Ekonomskog instituta da je potrebno povećati fleksibilnost tržišta rada aktivnim mjerama zapošljavanja.

Rad Krešimira Peračkovića donosi sociološki pristup poimanju *zaposlenosti*: najprije kroz prikaz najnovijih teorijskih spoznaja o transformaciji strukture zaposlenosti, a potom u rezimeu glavnih empirijskih nalaza socioloških istraživanja o prvom desetljeću tranzicije u Hrvatskoj. Empirijsko istraživanje donosi rezultate koji pokazuju važnost *zaposlenosti i sigurnosti zaposlenja* prema percepciji javnosti. U tom su istraživanju kao kontrolna skupina bili uključeni i povratni migranti. Rad prikazuje različite stavove građana i povratnih migranata o poželjnim ciljevima privatizacije i o onome što je ona prouzročila, njihovu procjenu poslovne uspješnosti privatiziranih poduzeća, percepciju privatizacijskih dobitnika i gubitnika i stavove o ulozi privatizacije kao glavnog uzročnika sadašnjih društvenih problema. Zanimljiv je nalaz da su povratnici promatrali i ocjenjivali privatizaciju kao mehanizam povratka u tržišnu privredu, a ostali su građani doživljavali privatizaciju kao pljačku društvene imovine koja direktno ugrožava njihovu egzistencijalnu sigurnost.

Moderator rasprave **u okviru treće sekcije** pod naslovom "*Razvoj financijskih tržišta*" bio je dr. Ante Čičin-Šain, a svoj su osvrt na iznesene radove dali dr. Evan Kraft (Hrvatska narodna banka) i Marinko Papuga (direktor Zagrebačke burze). Marijana Bađun (Ekonomski fakultet, Zagreb) u radu pod naslovom "*Zaštita prava manjinskih dioničara i tržište vrijednosnih papira u Hrvatskoj*" polazi od teze izložene u drugim radovima da su bolje razvijena financijska tržišta povezana s boljom zaštitom manjinskih dioničara. Njezino istraživanje pokazuje kako Hrvatska ima sličnu razinu limitiranja prava direktora, istu efikasnost sudstva i provedbu zakona kao i ostale promatrane tranzicijske zemlje, a po efikasnosti u trgovanju vrijednosnicama na burzi Hrvatska zaostaje za tim zemljama. Pritom zaključuje da bi jačanje manjinskih prava i poboljšanje sudstva moglo dati oslonac daljem razvijanju i povećanju likvidnosti tržišta kapitala u Hrvatskoj.

Vedran Šošić i Lana Dukić (Hrvatska narodna banka) u radu "*Nemonetarne transakcije u Hrvatskoj*" prikazuju rezultate provedene ankete na uzorku poduzeća u kojem su pitali koliki se udio transakcija naplaćuje u novcu, a koliko se regulira nemonetarnim transakcijama. Nemonetarne transakcije, koje su prema nekim anketama iznosile i do trećine ukupnih transakcija poduzeća, prema rezultatima ovog istraživanja počele su opadati zbog plaćanja države svojih zaostalih potraživanja u godini 2000.

U radu pod naslovom "*Financijski sustavi tranzicijskih zemalja*" mr. Martina Dalić (Privredna banka Zagreb) provodi istraživanje na širokom uzorku zemalja i pokazuje da je financijska razvijenost signifikantna determinanta gospodarskog rasta. Komparativna analiza provedena je na uzorku svih europskih tranzicijskih zemalja i tranzicijskih zemalja nastalih raspadom bivšeg SSSR. Ekonometrijskom analizom na panel podacima istražuju se učinci financijske razvijenosti na rast gospodarske aktivnosti u naprednim tranzicijskim zemljama. Rezultati analize

daju određene dokaze da je financijski razvitak već i u kratkom roku ostvario pozitivne efekte na dinamiku rasta gospodarske aktivnosti. Pokazuje se također da su za rast bitni istovremeni razvitak i rast aktivnosti, kako banaka, tako i tržišta kapitala.

Posljednji rad u okviru treće sekcije pod naslovom *«Utjecaj valutne supstitucije na monetarne pokazatelje u zemljama u tranziciji: pouke za izbor politike tečaja»* iznio je mr. Velimir Šonje (Raiffeisen bank). Autor istražuje povezanost između valutne supstitucije i stupnja monetarnog razvitka u tranzicijskim zemljama. Kontrolirajući utjecaj razine ekonomskog razvitka (BDP stanovniku), regresijska je analiza na uzorku tranzicijskih zemalja pokazala da valutna supstitucija ne utječe na gotovinsko-depozitni omjer u domaćoj valuti, ali se hipoteza o negativnom utjecaju na monetarnu dubinu ne može odbaciti. Ako između monetarne dubine i mogućnosti učinkovitog vođenja monetarne politike postoji pozitivna veza, onda se dobijeni rezultat može tumačiti kao argument u prilog čvršćoj politici tečaja u zemljama s raširenom valutnom supstitucijom. Zaključak ove analize valja tumačiti u svjetlu još uvijek nepreciznog mjerenja valutne supstitucije i upitne pretpostavke o tome da između monetarne dubine i efikasnosti monetarne politike postoji pozitivna veza.

Posljednju, četvrtu sekcija *«Trgovinske integracije i proces pridruživanja EU»* moderirao je dr. Danijel Nestić (Ekonomski institut, Zagreb), a glavni diskutanti bili su Olga Spevec i dr. Ivo Bičanić (Ekonomski fakultet, Zagreb). U okviru ove sekcije prikazana su posljednja tri rada.

Dr. Mia Mikić (Ekonomski fakultet, Zagreb) održala je predavanje o temi *«Trgovinska liberalizacija: lekcije koje još treba ponavljati»*. Iako su i potrošačima i proizvođačima i nosiocima ekonomske politike glavne koristi od liberalizacije uglavnom poznate, još uvijek postoji zbrka u poimanju i razumijevanju troškova prilagođivanja zbog liberalizacije i razlikovanja direktnih i indirektnih učinaka intervencionističkih mjera vanjskotrgovačke politike na društveno blagostanje.

Mr. Davor Galinec (HNB) i dr. Krešimir Jurlin (Institut za međunarodne odnose) u radu *«Kako potaknuti hrvatski robni izvoz nakon višegodišnje stagnacije»* prikazuju trendove hrvatskog robnog izvoza u proteklome desetljeću, jednako kao i faktore koji su utjecali na njegovu dinamiku i strukturne promjene. Usporedno su prikazane promjene izvoza naših glavnih konkurenata na tržištima Njemačke i Italije i izdvojeni su osnovni uzroci nedovoljno dinamičnog rasta izvoza i faktori koji utječu na uspješnost izvoza. Kao ključni problem ističe se razina investicija niže od razine potrebne za restrukturiranje hrvatskog izvoza prema novim, složenijim izvoznim proizvodima.

Mr. Ana-Maria Boromisa (Institut za međunarodne odnose) zaokružila je jednodnevnu Konferenciju radom indikativnog naslova *«Uključivanje Hrvatske u EU: retorika ili realnost»*. Vlada RH strateškim je ciljem definirala pristupanje

Hrvatske Europskoj uniji. Prema njezinome planu, Hrvatska bi do 2006. morala i spuniti osnovne uvjete za članstvo. Cilj je ovoga rada bio dati preliminarnu ocjenu razine ispunjavanja gospodarskih uvjeta za članstvo i ocijeniti realnost postavljenih ciljeva Vlade RH. Analizirajući elemente za procjenu ispunjavanja uvjeta za članstvo definirane Agendom 2000 (European Commission, 1997), autorica ne vjeruje da će Hrvatska do zacrtanog roka biti spremna na konkurenciju iz EU, što je i najvažniji uvjet tzv. Kopenhaških kriterija.

Kratak sažetak i osvrt na rad i uspjeh ove veoma intenzivne jednodnevne Konferencije na kraju je dao tajnik *Ekonomije moderne*, dr. Ante Babić. Iako je prilično tmurnim slikama opisivana hrvatska gospodarska realnost, iako smo na Konferenciji čuli da Hrvatska nema dovoljno prirodnih ni ljudskih resursa, da je država spora, da su njezine institucije slabe, zemljišne knjige nesređene, da nedostaje poduzetničkog duha, da je financijsko tržište još uvijek nedovoljno razvijeno, tržište rada rigidno, da nedostaje kapitala i kvalitetnih investicijskih projekata, da su učinci stranih direktnih investicija upitni, da nedostaju konkurentni proizvodi koje bismo mogli izvoziti, autori radova i sudionici u raspravi ipak s optimizmom očekuju budućnost. Unatoč sporosti i često neodlučnosti ekonomskih vlasti u Hrvatskoj u provedbi potrebnih tržišnih reformi, što je rezultat i političkog taktiziranja zbog pronalaženja mjera za suzbijanja otpora interesnih grupa pogođenih novim strukturnim promjenama u gospodarstvu reforme ipak daju rezultate.

Na svršetku, osim dobrih radova i kvalitetnih prikaza, uspjeh Konferencije i kvalitetu stručne rasprave zagarantirali su svi oni koji su se odazvali našem pozivu i koji su sudjelovali u radu ove jednodnevne Konferencije. Stoga je možda i najveći doprinos Prve konferencije *Ekonomije moderne* u otvaranju komunikacije među ekonomskim stručnjacima koji dolaze iz akademskih krugova i poslovnog svijeta, u otvaranju mirne i kvalitetne rasprave uz stručne argumente i u stvaranju atmosfere kreativne polemike.